

Peyami Safa

MATMAZEL
NORALIYA'NIN
KOLTUĞU

YAYIN NU: 48

EDEBÎ ESERLER: 20

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-975-437-056-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1949, Nebioğlu Yayınevi

3. Basım: 1972, Ötüken

40. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Tashih: Abdullah Ezik

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5

Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Sertifika No: 45103

İstanbul - 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

PEYAMİ SAFA; (1899 - 15 Haziran 1961): İstanbul'da doğdu. Meşhur şair İsmail Safa'nın oğludur. Düzenli bir öğrenim göremedi. Kendi kendisini yetiştirdi. 13 yaşında hayata atıldı. Posta Telgraf Nezareti'nde çalıştı. Öğretmenlik (1914-1918), gazetecilik (1918-1961) yaptı. Hayatını yazıları ile kazandı. İstanbul'da öldü.

Kardeşi İlhami ile *Yirminci Asır* adlı bir akşam gazetesi çıkardı. Bu gazetede ilk hikâyelerini imzasız yayımladı (1919); *Kültür Haftası* (21 sayı, 15 Ocak - 3 Haziran 1936) ve *Türk Düşüncesi* (63 sayı, 1953 - 1960) adlarında iki de dergi çıkardı. Öldüğü zaman *Son Havadis* gazetesi başyazarı idi.

Peyami Safa halk için yazdığı edebî değeri olmayan romanlarını "Server Bedi" imzası ile yayınladı. Sayıları 80'i bulan bu eserler arasında *Cumbadan Rumbaya* (1936) romanıyla, *Cingöz Recai* polis hikâyeleri dizisi en ünlüleridir. Ayrıca ders kitapları da yazdı. Peyami Safa'nın fıkra ve makalelerinde sağlam bir mantık dokusu ve inandırıcılık görülür. Romanlarında olaydan çok tahlile önem verdi. Toplumumuzdaki ahlâk çöküntüsünü, medeniyetin yarattığı bocalamayı, nesiller ve sosyal çevreler arasındaki çatışmayı dile getirdi. Zıt kavramları, duygu ve düşünce tezadını ustaca işledi.

Romanları: *Şimşek* (1923), *Sözde Kızlar* (1923), *Mahşer* (1924), *Bir Akşamdı* (1924), *Süngülerin Gölgesinde* (1924), *Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü* (1925), *Cânân* (1925), *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* (1930), *Fatih-Harbiye* (1931), *Attılâ* (1931), *Bir Tereddüdün Romanı* (1933), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* (1949), *Yalnızız* (1951), *Biz İnsanlar* (1959). Hikâyeleri: *Hikâyeler* (Halil Açıkgoz derledi, 1980). Oyunu: *Gün Doğuyor* (1932). İnceleme-denemeleri: *Türk İnkılâbına Bakışlar* (1938), *Büyük Avrupa Anketi* (1938), *Felsefî Buhran* (1939), *Millet ve İnsan* (1943), *Mahutlar* (1959), *Mistisizm* (1961), *Nasyonalizm* (1961), *Sosyalizm* (1961), *Doğu-Batı Sentezi* (1963), *Sanat-Edebiyat-Tenkid* (1970), *Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca* (1970), *Sosyalizm-Marksizm-Komünizm* (1971), *Din-İnkılâp-İrtica* (1971), *Kadın-Aşk-Aile* (1973), *Yazarlar-Sanatçılar-Meşhurlar* (1976), *Eğitim-Gençlik-Üniversite* (1976), *20. Asır-Avrupa ve Biz* (1976). Ders Kitapları: *Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabeti* (1929), *Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe* (1929), *Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat* (I-IV, 1929), *Yeni Talebe Mektupları* (1930), *Büyük Mektup Nümuneleri* (1932), *Türk Grameri* (1941), *Dil Bilgisi* (1942), *Fransız Grameri* (1942), *Türkçe İzahlı Fransız Grameri* (1948).

BİRİNCİ BÖLÜM

FERİT, Ferid, it, id, t, d, t değil, d, fotenik, fonetik ve babasının kahkahaları; sonra annesi, bir ormanın karanlığında hangi ağacın arkasına saklandığını belli etmeden, maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir sazın geniş ağzından çıkan yeşil, turuncu, daha sonra kıpkırmızı alevden bir sesle acı acı haykırıyordu. Borazan ve maymun kayboldu. Sonra ormanla beraber sesin anneliği de kaybolurken, trene benzeyen bir gölge, hiçbir makine gürültüsü çıkarmadan hızla geçiyor ve haykırış, lokomotifin bacasından kara bir duman hâlinde yükseliyordu.

Ayaklarının şiddetli bir silkinışinden sonra, her şey karardı. Yalnız ışık benekleriyle dolu sisli bir derinlik içinde, hiçbir şekle bağlı olmayan haykırış devam ediyordu.

Gözlerini açtı. Uyanma duygusunun etrafını pek az aydınlatan loş bir bilgi halesi içinde, sesin rüya bittikten sonra kesilmediğini yarım yamalak idrak etmeye başlamıştı. Sağ yanındaki duvara değen dirseğinin ucundan yukarıya doğru yürüyen kireç soğukluğu, yokluğun içinden yavaş yavaş çıkan bir kolunu ona tamamıyla keşfettirdiği anda¹, nefsiyle dışarda bir madde arasındaki temasın delaletinden gelen taze bir idrak, bütün vücudunu mekân içinde tesis etmesini kolaylaştırdı ve bir derece daha uyan-

---

¹ anda: Onda, orada, oraya.

dı. Karyola ile duvar arasına kaymış ve sıkışıp kalmış omzunu, altında somya olmadığı için kamburlaşan şiltenin ortasına doğru zahmetle çekti, başını yastığın çukuruna yerleştirdi ve kulak verdi.

Haykırış, rüyadakinden daha yakın ve daha keskin devam ediyordu. Henüz onu dolduran kelimelerle yeni uyanmış dikkat arasındaki temas ısınmadığı için, sesin terkindeki açılığın mânâ unsurları silikti. Yavaş yavaş bazı kelimeler seçilebiliyordu. “Duvar mısın?” yahut “Duyar mısın?”, “Çabuk!”, “Yürü!”. Sonra, bütünü kavranamayan uzun cümleler arasında kısaltmaları belirledi: “Çıldırtacaksın beni”, “Saadetini de alamadın”, “Sallanma, sallanma, çabuk!”

Odasının bir tahta bölme ile bitişik odadan ayrıldığını hatırlayınca kadar bu sesin oradan geldiğini anlayamadı. Şimdi iyice duyuyordu. Bir kadın sesiydi bu. İnce ve keskin, dikkati hemen kapan ve bırakmayan bir ses. Şiddeti eksilmeyen ve iniltiye doğru hiçbir ricat¹ ümidi vermeyen bir ses. -Ne kadar annesini hatırlatıyor!- Ve acı, çok acı bir ses. Bir ses ki, şu tahta bölme gibi önüne çıkan her maddeyi bir tül kadar inceltip delik deşik ederken açtığı ince boşluklardan içeriye, cevheri örselenmeden, elenmiş bir hâlde giriyor. Rüyadakinin tıpkısı. Bir ses ki yapışkan ve sürekli. Hâlâ aynı şiddetle haykırıyor. Bir ses ki unutulmaz. Bir ses ki, bir ses ki, felaketli bir ömrün bütün zehirlerini, onların birikmesinde günahı olmayanların da içine doldurabilmek için, en küçük bir şikâyet sebebinin büyük bir boşalma fırsatı gibi yakalar, tizleşir ve kezzap gibi keskinleşerek yalnız sahibini değil, bütün insanları tehdit eden meçhullere karşı imkânsızlığın çılgılığı imiş gibi, içimizdeki ümit köklerini haşlar ve hepimizin müşterek haykırışımız olmak istidadını kazanır.

¹ ricat: Geri dönme.

Gözlerini yumdu ve kaçan uykusunu ararken, rüyasının uçuk hatırası içinde, ona seslenen babasının sözlerinden -Ferit, Ferit, id, id...- ve kahkahalarından parçalara bitişikten gelen ve şimdi bütün cümleleri rahatça işitilen ses karışıyordu: “Ne yedin oğlum; söylesene, yine o bademli, yoğurt tatlısı mı? Yeme diyorum sana. Bas diline parmağını, bas, bas da kurtul, bağirtma beni, bas, bassana...”

Gözlerini açtı ve başını kaldırdı. Bitişikte her gece böyle bir gürültü kopması ihtimalinin verdiği korku içinde, birinci geceyi geçirdiği bu odadaki uykularının geleceğe ait şansını tahmine elverişli bir keşifte bulunmak için yataktan kalktı, ışığı yaktı, paltosunu sırtladı ve bitişik odanın kapısına koştu. Elini topuza değdirir değdirmez kanat açılıvermişti.

“Bu ne gürültü! Uyuyamıyorum!” diyemedi.

İki demir karyola arasında, ayakta duran kadın, birdenbire açılan kapının önünde onu görünce, başını omuzlarının arasına kısıarak ve elinde tuttuğu bir tası göğsüne vurarak öyle şiddetli bir korku refleksiyle geri çekildi ve büzüldü ki, Ferit, bitişik odanın yeni kiracısı olduğunu haber verdikten sonra, “Eğer bir hasta varsa...” deyip yardım teklif etmek zorunda kaldı. “Eksik olma oğlum,” dedi kadın. Uzun boylu ve zayıf. Kırkını geçkin. Dirseği yırtık nefti bir örme ceket giymiş. Ferit’e kırılmadan bakan, biri ötekinden daha büyük, çipil ve nemli gözler, sola doğru hafif çarpılmış ağız. Sağındaki karyolada oturmuş, yüzü sapsarı bir oğlan çocuk. -Tası tutan elini birdenbire yanına sarkıtan kadın onu gösterdi ve “Zehirlenmiş galiba” dedi.- Soldaki karyolada yorganı burnuna kadar çekmiş, yaşı belli olmayan bir kızın parlak siyah gözlerinde, hayaletler görüyormuş gibi ürkek ve yabani bir dikkat.

Kadın yine bağırmaya başladı: “Gitsin, bir doktor alıp gelsin, hâlâ ayağına bir pantolon çekecek,” ve soldaki kar-

yolanın ötesindeki boşluğa gözlerini dikerek tekrarladı: “Çabuk, sallanma, çabuk!” Fakat orada kimseler yoktu.

Ferit kadının muhatabını araştırırken, onun bir koluna bağlı ince bir çamaşır ipinin soldaki karyolaya doğru uzandığını ve kol kıpırdadıkça, orada yatan kızın yorgan altındaki ayağını harekete getirdiğini gördü. Kadını kıza bağlayan ipin mânâsı üzerinde fazla düşünmeye vakit kalmadan sol tarafta bir yükün yarı aralık kapısı ardına kadar açıldı ve içerden cüce denecek kadar ufak yapılı, beyaz kırpık bıyıklı, pembe bir ihtiyar çıktı. Eziyetli ve sarsak iki adım attıktan sonra, durdu. Öne doğru eğildi, avucunu sağ bacağına kalçası üzerinde baldırına doğru kuvvetle bastıktan sonra, ağır ağır doğruldu ve gülümsedi. Gözlerini yükün içine doğru çeviren Ferit, orada, küçük ve örtüsüz bir şilte, bir yastık ve yorgan yerini tutan eski bir palto gördü. Orada yattığı anlaşılın ihtiyar, Ferit'e ince bir çocuk sesiyle “Selâmün aleyküm,” dedikten sonra, geriye döndü, paltosunu ve şapkasını aldı. Hekim çağırmaya lüzum olmadığını söyleyen Ferit “Ben doktor mektebinde okuyorum, dedi, “çocuğa bir bakayım da ondan sonra...”

Kadının yüzünde, burnunun dudağına yakın sol tarafında bir Halep çıbanı vardı ve öfkeli anlarında bile, yalnız o yanağına bakılırsa gülümsediği hissini veriyordu. Hızır gibi imdadına yetişilmesine sevinirken, bu sefer öteki yanağında şahinden beliren bir gülümseyişe nispetle sol yanağı öyle hareketsiz kaldı ki, bir bakışta bu farkı yakalayan Ferit, onun yakınlarda bir yüz felci geçirdiğini anladı ve çocuğa yaklaştı.

- Çıkar dilini bakayım. Adın ne senin?

- Babuş.

Sekiz yaşında var, yoktu. Annesininki gibi çipil, fakat daha siyah ve kapakları şişmiş gözleri parlak, ufarak ve batıktı. Yüzünde tırmıklar vardı. Ortası basık burnu, çıkık

elmacık kemikleri ve genişçe şakakları ona Çinli ile Tatar arasında ırk tereddüdü geçirmiş bir Orta Asya çocuğu tipi veriyordu. Kirli saçları kulaklarının üzerine yürüyecek kadar uzamıştı. Fakat üstündeki gömleği daha kirliydi. Elini ona dokundurmadan tiksinen Ferit, çocuğunun karnını açması için anasına işaret etti.

Mide çukurunda hafif ağrı. Nabız? Fena değil. Zehirlenme filan yok. Adi *embaras gastrique*¹. Peki, şuradaki *echymose*² ne? Şurada da koskoca bir çürük. Vay vay vay! Göğüste de yaralar, bereler. Bunlar ne yahu? “Kavgacıdır,” diyor anası. Pekâlâ. Göğsü açmışken bir de ciğerleri dinleyelim. Oğlanın boynuna asılı, göbeğine doğru sarkan üstü sümük lekeleriyle dolu bu torba ne oluyor? Kenarına bir mavi boncuk ve içinde okunmuş çörekotu bulunan fındık kadar küçük bir mavi kese dikilmiş. “Gazete satar,” diyor anası, “paralarını bu torbanın içine koyar.” Âlâ. Ciğer, kalp, mükemmel.

-“Yok bir şey,” dedi Ferit.

- Yok mu? Sancıyor midesi. Öğürüyor. Yüzü sapsarı. Zehirlenmiş olmasın? Hepimiz onun eline bakıyoruz.

Kadının parmağıyla gösterdiği tarafta, kapının arkasında, içi hırdavat ve çanak çömlek dolu bir gaz sandığının üstünde müvezzi³ çocukların içine gazete doldurup boyunlarına astıkları mukavva kılıf vardı.

- Yok bir şey. Midesini bozmuş. Ağrıyan yere ıslak ve sıcak havlu. Yarın öğleye kadar bir şey yemesin. Öğleden sonra hafif. Yok bir şey. Burada en sağlamanız Babiş. “Babiş” değil mi?

- Babuş. Asıl adı Baha. Arkadaşları Babuş derler. Bizim de dilimiz alıştı.

- En sağlamanız o. Mesela siz bir yüz felci geçirmişsi-

¹ *embaras gastrique*: Mide sıkıntısı.

² *echymose*: Ekimoz, bere.

³ *müvezzi*: Kitap, dergi, gazete, mektup dağıtan kişi.

niz. Hâlâ da biraz devam ediyor. Galiba şekeriniz var. Biraz da sinirlisiniz tabii.

- Ne bildiniz?

- Şurada yatan küçük hanım da geceleri uykuda geziyor, değil mi?

- Evet.

- Bey babanın da siyatiği var galiba. En sağlamanız Babuş. Gürültüyü kesin de uyuyalım.

Kapıya doğru yürürken onun yolunu kesen ihtiyar, uzaktan yolunmuş gibi görünen, kılları ağarmış ince kaşlarını kaldırarak siyatiğe karşı bir ilaç soracakmış zannı veren bir tevazu içinde, bir gül uzatıyormuş gibi baş ve işaret parmaklarının uçlarını birleştirerek yukarı kalkan elinin nazik bir hareketiyle “ve mekâne” diye başlayan ve içinde “fetekalle” veya “tefekalle”ye benzer anlaşılmaz kelimeler bulunan Arapça bir cümle söyledi. Ferit bunun tercüme ve tefsirini dinlemek tehlikesini atlatmak için, mânâsını anlamış gibi, başının acele ve uydurma bir tasdik sallanışıyla odadan çıktı, kendi odasına koştu ve yatağının kenarına oturdu.

Uykusu kaçmıştı. Oğlanın mide çukurunu yoklarken ellerini onun kirli tenine değdirdiğini hatırlayınca yerinden kalktı, havlusunu ve çantasından sabun kutusuyla tırnak fırçasını alarak helaya koştu. Biraz evvel burada yakanırken, musluğun bu kadar iyi uğulmuş ve parlatılmış olduğuna dikkat etmemiş miydi? Bu harap evde, sarhoşların mesanelerini boşalttıkları mundar sokağa ve kiracıların refah seviyelerine göre fazla bir temizlik vardı. O gün, öğleden sonra odabaşı Neydi adı? Nafi, Safi, daha doğrusu Vafi galiba- Vafi'nin odasına girdiği zaman, onun Ferit'le konuşurken elinden hiç bırakmadığı bir şemsiyenin gümüş sapını parlattığı ve göze çarpan madenî eşyanın -kapının arkasındaki pirinç mangal, yazı masasının üstündeki hokka takımı, sigara tablaları ve karyola topuzları- hepsi-

nin bir manyak dikkatiyle parlatılmış olduğunu hatırladı. Vafi Bey titizdi anlaşılan. Koruk yeşili gözlerinden ekşi bir ruh sızan bu ihtiyarla kendi arasındaki mizaç benzeyişi yalnız bu noktada olabilirdi. Onun baston sapını parlatmasıyla Ferit'in ellerini yıkaması arasında, aynı maninin bazen yarım saat sürdüğü bir ısrar vardı. Ferit de ellerini sabunlar, sabunlar, tırnaklarını fırçalar, fırçalar, peşinden suyu boşaltır; sonra yine sabun, fırça, su; bir daha, bir daha, bir daha ve eller yorulup da öfkelenen sabunu zaptedemeyecek hâle gelinceye kadar, hayalî kirleri temizleme ameliyesi¹ devam ederdi. Yine de öyle oldu. Omuzunda getirdiği bir havlu ile, her parmağını bir güderi parçasıyla altın kalem siler gibi tekrar tekrar ve iyice kuruladıktan sonra, odasına dönüyordu.

Karanlık sofada, binanın derinliğinden gelen, uğultu hâlinde bir saz sesi duydu. Arka sokaktaki genelevlerden birinde, bir gece ahengi olması ihtimalini uzaklaştıran bir dikkatle sesin merkez üssü istikametini tayine çalıştı. O kadar uzakta değildi. Hatta bu katta, evet; ya şu karşıki odada yahut kendi odasının sağındakinde. İkinin ortasında durup kulak verdikten sonra, kendi odasının sağındaki kapıya yaklaştı. Tamam. İçeride hafif mızraplı tanbur çalınıyordu. Gözlerini kilidi sökülmüş ve büyümüş anahtar deliğine uydurdu. Vafi Bey, bu ev çaycı Kasım'ın idaresinde iken, acemin ayaklarında varis olduğu için sık sık yukarı katlara çıkamaması yüzünden, demirin çok pahalı olduğu tarihlerde, asilzadelerin -yani o zamanki kiracıların- oda kapılarındaki kilitleri söküp götürdüklerini ve yalnız Ferit'in odasında ondan evvel oturan Çilingir'in kapıya kilit yaptığını anlatmıştı. Fakat bu anahtar deliğinden görünen şey, sadece ince ve acayip bir dumandı. Ferit doğruldu. Kapının reze tarafına yakın yerinde bir parmak

¹ ameliye: İş, fil, muamele.

kalınlığında bir çatlak gözüne ilişti. Oradan baktı. Tam karşısına gelen karyolada oturmuş, kabarık ve kıvrıkcık saçlı, büyük başını önüne sarkıttığı için yüzü görünmeyen iri yapılı bir adam, kendisinden başka kimsenin duymasını istemediği için pek hafif çaldığı saza kulağını değdirecek kadar yaklaştırmıştı. Birdenbire tanburu elinden bıraktı. Sert ve acele bir el hareketiyle pijamasının pantolonunu ve kilotunu sıyırdı, şişkin ve kıllı bacaklarını, iki yana iyice açtı, bir eliyle tenasül aletini avuçlayıp yukarı aldıktan sonra, öteki eliyle torbalarının altını kaşımaya başladı. Fakat ne kaşımak! Sanki azgın bir hayvan uzun tırnaklarıyla toprağı oyuyordu. Adam bu sefer iki eliyle bacaklarının iç ve yukarı tarafından oyluklarına kadar uzanan nahiyeyi öyle bir tırmalayış tırmaladı ki, Ferit biraz sonra oralarda iki derin et çukuru açılacak ve içinden bilek kalınlığında kan fişkıracak sandı. Biraz kulak verse, belki tırnakların deri üzerinde hoyrat sürtünüşünün -hart, hart, hart- sesini de duyacaktı. Bu kaşınma krizi içinde adamın bütün vücudu, ellerinin ve kollarının şiddetli ihtilaçlarıyla¹ bir tempoda sallanıyordu. Bir aralık herif arka üstü yattı ve daha rahat kaşınmaya başladı.

Ferit doğruldu. Uyuz muydu tanburi? Hayır. Olsa olsa, *Epidermopnitie inginalis*, yani *éczéma marginé de Hebra*². Oyluklara musallattır³. Fakültede çocuklar buna “enginar uyuzu” derlerdi.

Şimdi yine tanbur sesi geliyordu. Ferit içeriyi tekrar gözetledi. Bu sefer adam bir dakika bile çalamadı. Sazı bıraktı ve yine kaşınmaya başladı. Sonra tekrar sazı yakaladı. Geri çekilen Ferit, o ana kadar tanburdan gelen sesin yalnız fi-

¹ ihtilâç: Çırpınma.

² *éczéma marginé de hebra*: Apış arası ve uylukta görülen mantar hastalığı.

³ **musallat**: Bir kimsenin veya herhangi bir şeyin üzerine rahatsızlık ve zarar verecek derecede düşen.

zik bünyesine, biraz da ritmine dikkat etmişti. Musiki bilgisi kıt olduğu için, sazı dinlemeye başladığı ândan beri, birbirinin aynı imiş gibi, yahut aralarında pek az farklarla tevali¹ eden ve makam mı, nağme mi, başka bir ad mı aldığını bilmediği seslerin uzayıışı ve mızrabın sertçe vurduğu ânlarda, yan yana bir sürü “z” harfinin okunurken çıkarabileceği voltalara benzeyen titreyişi, onda eski bir hatıraya bağlı ruh hâlini şimdi uyandırabilmişti. On beş sene evvel Beşiktaş'taki evde akşamları, teyzesi Necmiye Hanım, asmanın altındaki pencerede ud çalarken, Ferit, yaprakların gittikçe karararak yeşiline gözleri dalarak sanki her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu ânların hüznünü andıran bir sıkıntı duydu. Belki şimdi çalınan şey, o zaman dinlediklerinden biriydi. Silkindi ve çocukluğuna ait hatıraların hücumundan kaçarcasına odasına girdi.

Yatağın kenarına oturdu. Soyunamayacak kadar yorgundu, fakat uykusu yoktu. Bir müddet kıvıldamadı. Tanbur sesi gelmiyordu. Bitişikte de çıt yoktu. Yalnız kulağında, fakat içinde mi, dışında mı olduğunu fark edemediği bir acayip ses, kalın bir demir telin fiskelendiği zaman çıkardığı uğultuya benzer bir vınlama vardı. Buna, çok uzaklarda çakal ulumalarına yahut boğuk insan haykırışlarına benzer sesler karışıyor, başı da dönüyordu. Tam o ânda, zihninde simsiyah, ortalarında birer ışık beneğiyle, kırılmayan gözlere benzer karanlık iki yuvarlak peyda oldu. Bunların göz intibası² vermeleri, soluk şekillerinden ziyade, hafızaya çok yeni girmiş taze bir göz hatırasını uyandırır gibi olmalarındandı. Demin bitişik odada bir ândan fazla görmediği somnambül kızın gözleriyle bunlar arasında vahşi bir ifade benzerliği vardı. Fakat gitgide

¹ **tevali:** Arkası kesilmeden devam etme, birbiri ardından gelme.

² **intiba:** Zihinde iz bırakma.

anlaşılmaz perspektif istihaleleriyle¹ yerlerini ve hacimlerini değiştirerek ön plana geçiyorlardı. Onlar büyüdükçe, Ferit'in kulağındaki uğultu şiddetleniyordu. Sanki uzaklarda bütün bir şehir halkı ona hitap ederek haykırıyordu.

Omuzlarında ve kollarında başlayan bir titreme bütün vücudunu sarmaya başlamıştı. Ayağa kalkmayı denedi, başaramayınca, hiçbir ötekine benzemeyen krizlerin çoğunda onu yakalayan çıldırma korkusu, şimdiye kadar duymadığı bir nispette büyürken, odanın kapısında bir gürültü koptu, cam kırılışına benzer ince şangırtılar arasında daha ince bir haykırış yükselip kayboldu.

Ferit bütün vücudunu kamaştırıran bir cereyanla sıçradı, kendini ayakta buldu ve bir ânda korkusunun yerini alan tecessüs² onu kapıya koşturdu. Bitişik odanın kapısı da açılmış ve deminki kadın, eşikte, iki odadan da gelen ışığın biraz aydınlatabildiği merdivenin üst basamağında yüzükoyun kapaklanmış yatan ihtiyara bağırdı:

- Düştün mü? Bunak!

Sağ elini silkerek yana doğru eğildi ve yaklaşan Ferit'e, "Kırılmış, elim haşlandı," dedi. Kadın Ferit'e şimdi ne yapacaklarını sordu. Babuş'un midesi üzerine sıcak su ile ıslanmış havlu koymak için ihtiyarı evin altındaki kahveden bir bardak sıcak su almaya göndermişti. Kör olası Vafi, şu merdivenin başına bir ampul taktırmadığı için, karanlıkta ihtiyar, basamağın yırtık muşambasına ayağı takılarak düşmüş, elinden bardak fırlamış ve parçalanmış. Kömür yok ki kadın maltızına³ ateş koysun da su ısıtsın. İhtiyar oturduğu yerde, ikisine de arkası dönük, başının ağır sallanışlarıyla ve her şeye rağmen devam eden bir tevekkülün sakin ve titrek sesiyle, Kasım'ın dükkânını biraz evvel

¹ **istihale:** Bir durumdan başka bir duruma geçme, biçim değiştirme.

² **tecessüs:** Bir şeyin iç yüzünü öğrenmeye çalışma, öğrenme merakı.

³ **maltız:** Yemek pişirme, ızgara yapma gibi işlerde kullanılan taşınır, ızgaralı bir tür ocak veya mangal.

kapadığını, kepengin deliğini küfür ederek açtığını, ocağın söndüğünü, fakat semaverden zar zor bir bardak sıcak su çıktığını anlattı. Çocuğun sancısı da devam ediyormuş. Ferit bir çare düşündü. Kadına bir havluyu tavandaki ampule sararak iyice ısıtmasını ve çocuğun midesi üzerine koymasını tavsiye etti.

Odasına döndü ve yatağının ayak ucunda durdu. Kulağında sesler yine vardı, fakat hafiflemişti. Yalnız, deminki gözler yerine bu sefer tam bir yüz görünüyordu. Aynı gözler, dar ve çıkık bir alın üzerinde simsiyah bir saç yığını, geniş ve sivri şakaklar. Buraya kadar, yorganı burnuna çekmiş yatan kızın tıpkısı. Fakat yorgan yok. Ortası hasta çocuğunkinden daha az basık ve kanatları geniş bir burun altında, üst dudağı ince bir çizgi hâlinde ve alt dudağı kalın bir ağızla yuvarlak ve yumuk bir çene arasında koyu bir gölge yutmuş çukur.

Ferit yatağın kenarına oturdu. Korkusunu iten bir tecessüsle gözlerini kapadı ve hayali aradı. Birdenbire yüz daha vuzuhla¹ belirdi ve sesler arttı.

Ferit hemen gözlerini açtı ve ayağa kalktı. Kalbi çarpıyordu. Etrafına baktı. Bitişik odadan oğluna sıcak havlunun iyi gelip gelmediğini soran kadının yorgun sesi geliyordu. Çocuk başıyla ve müspet cevap vermiş olacak ki, annesi ferah bir sesle havluyu tekrar ısıtacağını söyledi.

Ferit kızı tekrar görmek istiyordu. Bu arzu kulağındaki sesleri hemen yok etti.

Gitti, kapıyı vurdu ve içeriye girdi. Oraya adımını atar atmaz, kızın ona daha sabit bir dikkatle bakan gözlerini ve yüzünün bütününe gördü. Bu simanın demin zihninde belirenden farkı azdı; aynı burun, aynı ağız, aynı çene; yalnız, dudağın altındaki çukur derin değildi. Ferit bu yüze bakarken o kadar şaşırды ki, kızın yattığı karyolanın ayak

¹ **vuzuh:** Belirgin ve anlaşılır olma durumu.

tarafında, annesinin tavandaki ampule uzanarak havluyu ısıttığını neden sonra, görebildi. Ondan evvel görüş açısı içine yandan giren bu uzun gölge bulanık bir karaltıdan ibaretti.

Kadın, bezi çocuğun midesine tekrar koyarken, Ferit'e bunun iyi geldiğini söylüyor ve dua ediyordu. İhtiyar ortada yoktu. Yüke girip yattığı, kapının aralığından görülen ve yorgan yerine kullanılan paltonun eğri duruşundan belliydi.

Ferit kıza yaklaştı ve onun pek az kırpılan gözlerine fazla bakmadan çekinerek sordu:

- Sen daha uyumadın mı?

Kız hiçbir şey duymamış gibi ona bakıyor ve yüzünde hiçbir cevap hazırlığı görülüyordu. Ferit tekrarladı. Oğlanın üzerine yorganı çeken anası ona döndü:

- “KONUŞMAZ O,” dedi, “bizim başımıza gelen pişmiş tavuğun başına gelmemiştir. Yangında hem sesi kayboldu hem dili tutuldu. Anlar, fakat gık diyemez. Ne hekimler, hocalar... Hiç... Siz asıl ona bir ilâç bulsanız da, ömrümün sonuna kadar size dua etsem...”

Ferit kendi kendine sordu: Aphonie¹, Aphasie²? Fakat onu hâlâ saran şaşkınlığın sebebi, tamamını şimdi gördüğü bu yüzün biraz evvel zihninde belirenin aynı olmasıydı; ve o sesler, sesler...

Mırıldandı:

- Bakayım... Yarın görüşürüz... Allah rahatlık versin.

Çocuk ağrısı geçer geçmez uyumaya başlamıştı. Kadın teşekkür etti. Kız, bu sefer yabaniliği azalmış bir dikkatle ondan gözlerini ayırmıyordu.

Ferit odasına gelince, ayakta gözlerini yumdu. Bu sefer ne imaj ne sesler vardı. Soyundu ve yattı. Gözlerini kapa-

¹ **aphonie:** Ses yitimi.

² **aphasie:** Konuşma yitimi.

dı. İşte şimdi de, birinci yatışından evvel sabunla, iyice yıkadığı ve her zaman delice temiz tuttuğu saçlarında, ensesinde ve boynunda bir sinir kaşıntısı vardı; belkemiğine ve karnına doğru yürüyor, bazen kaşlarının kılları arasında sıcıyordu.

Deminki uyanıştan beri ne kadar zaman geçmişti? Kol saatini rehinden kurtaramadığı için, tahmine çalıştı. En az yarım saat... Ve rüyasını hatırladı. Haykırış, içerideki kadının sesiydi ve onu uyandırdıktan sonra da devam etmişti. Şimdi de Vafi Bey'le gündüzki konuşmasını hatırlıyordu. Odabaşı onun adını deftere kaydederken “Ben Ferid’i d ile yazarım,” demişti. Ferit’in babası da bu fikirde idi ve Hamid’in “Âhir-i ömrümüzde¹ ismimizin sonuna bir it taktılar!” sözünü tekrarlarlarken kopardığı kahkahaların peşinden “Bugünkü imlâda fonetik yok, fonetik, fonetik!” diye bağırırdı.

Ferit bunları Vafi Bey’e anlatmak istemişti. Fakat onun koruk yeşili gözlerindeki soğukluk, Ferit’te ona gıyabi bir müttetik ikram etmek arzusunu öldürmüştü. Belki orada bunu söyleyemediği için, şuurunun eşiğinde kalan ses -Ferid, Ferit, it, id... - rüyasına girmişti. Annesine gelince; ölümünden evvel bir sene içinde iki yetişmiş kızını kaybeden kadının, o tarihten sonra, günlük ve küçük sıkıntılara tahammülsüzlükten gelen haykırışlarıyla içeriki kadının sesi arasında da benzeyişler çöktü.

Bu kadının kolunu kızının ayağına bağlayan ip, şimdi Ferit’e somnambülizmle² “aphasie” arasında beyin merkezine bağlı bir münasebet olup olmadığını düşündürüyordu. Fakülteye devam etseydi bunu hocaya sorardı. Evvelki sene imtihanında kendisi buna benzer bir sualle karşılaştığı zaman, aphasie’nin Vernicke³ nahiyesinde bir yaradan

¹ âhir-i ömrü: Hayatın son dönemleri.

² somnambülizm: Uyurgezerlik.

³ vernicke: Denge kaybı, yürüyüş bozukluğu.

ileri geldiği hakkındaki izahını hoca, nazariyeler arasında bir nazariyeden ibaret olduğu için kâfi bulmayarak, *Brocca* ve *Charcot*'dan beri gelen izahların tam bir tablosunu istemişti. Hem burada hastanın sesi de çıkmadığına göre, teşhisi daha ziyade *aphonie*'ye götürüp anasının bahsettiği yangından ileri gelen kuvvetli *choc*'a¹ bağlamak daha doğru olacaktı. Geceleyin, karanlık su akıntılarının emrinde, sahibi için nahoş bir maceraya açılmasından korkulup sahile bağlanmış bir kayığa benzeyen kızla anası arasındaki ipin sorumu da dönüp dolaşıp o kör olası Vafi'nin boynuna dolanmıyor muydu? Kapıların kilidi olsaydı, hastanın odadan çıkmak ihtimali kalmayacaktı. Ferit şimdi de, biraz evvelki gibi şuurun sathına dışarıdan vuran bir projeksiyon gibi değil, normal olduğu için korkutmayan bir tasavvur hâlinde kızın gözlerini hatırladı. Şimdi onları daha net görüyordu. Hiç şüphesiz bunlar, sesi çıkmayan sahibinin içinde boğulan mânâları dışarıya nakletmek için, her gün biraz daha artan bir ifade kabiliyeti edinmeye çalışıyorlardı. Ferit, günün birinde, yalnız bakışların diliyle bu gözlerin bir konferans verecek veya şiir söyleyecek hâle gelebileceklerini tasarladı. Sonra düşüncenin muhtevasını dilden ayırmanın mümkün olup olmadığı hakkında, bir gün felsefe seminerinde hocaya sorduklarını hatırladı. Tıp fakültesini bırakıp felsefeye devam ettiği günden beri, mânâlar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüz kımlıdışın, bir bakışın bazen sayfalarca yazıya bedel ifade kıymetinde, nominal² vetireleri³ aşan, daha zengin ve kökleri daha derin bir semboller sistemi olup olmadığını çok düşünmüştü. Belki ruhun mahrem ürperişlerinin kelimelerden ziyade sese, bakışlara ve tavırlara vurması, onlara

---

¹ **choc:** Şok.

² **nominal:** Ad belirtilerek yapılan, belirli, tanımlanmış.

³ **vetire:** Süreç, yol, üslup, tarz.

düre¹ içinde, lügat mânâlarına sığmayacak kadar sayısız yorumlanma imkânları veren serbest uzanırlarının, bakış veya tavır gibi hareketli ifade vasıtalarında canlı mânâlarının şartı hâline gelen kıvılcığı ve düreyi bulabilmele-rindendi.

Fakat uykusu bastıran Ferit, bu izahın, acele hal çarelerine doğru koşan bir sabırsızlıktan doğabileceğini düşündü, başının yastıktaki yerini değiştirdi, yorganı biraz daha çekti ve üşüyen ayaklarını birbirine yapıştırıp gözlerini sımsıkı yumdu. Kızın gözleri hâlâ görünüp kayboluyordu. Bunlara güzel denemezdi. Yüz çirkindi, muhakkak. Oğlanın şakakları ve çıkık elmacık kemikleri, ablasında kardeşlik damgasıydı. Ve bir ucu mutlaka Orta Asya'ya giden şecerenin tesalüp² sırlarını ele veriyordu. Herhâlde babaları Tatar soyundandı. Fakat kızın, çerçevesini babasından alan, uçları şakaklara doğru çekik, badem gözlerinin içinde de anası vardı. Şimdi bunlardan, Ferit'in uyku bulutlarıyla gittikçe daha fazla dolan zihnine karanlık tesirler boşalıyordu. Tesirler ve resimler... Bir filin hortumunda havaya kalkan bir apartman gibi acayip manzaralar arasında, bazı kelimeleri kabaran, fakat mânâları anlaşıl-dığı hâlde, geri kalan kelimeleri yakalanmayan cümleler, kulakla duyulmuş benzeyen bir sesle tekrarlanıyordu "Kırılmış," "Elbette hoşlanır," "Konuşmaz o," ve bir it-faiye otomobilinin arkasında koşan üç yeşil deve... Sonra tanburunu elinden bırakan koca başlı adam, iki elini de göğüs kafesinin içine sokarak "Musiki ruhun kaşıntısıdır," der gibi bir şeyler söylüyor; fakat yatağın üstüne çıkmış, ampule uzanan kadın haykırıyor, tavanı alevler sarmış-tır. "Babuş, Babuş!" gözlerini tavana diken kız, manyetik bakışlar yollayarak hemen yangını söndürüyor. Peşinden

¹ **düre (duree):** Süre.

² **tesalüp:** Irk karışması, çaprazlama.

bir alay dağ, dere, tepe, deniz; bulutlar koşuşuyor; daha sonra, “kiraya sayarım” diyen Vafı Bey, merdiven başına bir ampul takarken, Babuş’un odasından çıkan ihtiyar yere kapanıyor ve onun ayaklarını öptükten sonra, Ferit’e dönüyor, “ve mekâne” diyor ve “kâ” hecesini keskinleştirerek tekrarlıyor: “Ve mekâne, anladın mı. Kâne, kâne, kâne...”

ERTESİ SABAH, zamanı anlamak için cama burnunu dayadı ve gökyüzüne baktı. Yandaki binanın yangın duvarlarıyla ev arasındaki dar boşluğun üstünde alçak ve kara bir bulut vardı. Zamanı birkaç saatlik hata ile bile tahmine imkân verecek tonlar silinmişti. Havlusunu ve sabununu alarak dışarı çıktı. Sofa hemen hemen geceki kadar karanlıktı. Yalnız tavan arası katında, galiba kapısı açık kalmış taraçadan¹ gelen bir aydınlık, merdivenin üst basamaklarında ve sağındaki duvarda hafif bir ışık sıvası hâlinde kayboluyordu. Mehtaplı bir gecede objektifi açılan bir fotoğraf kutusunun içindekine benzer bir aydınlık. Ağır ağır tuvalete yürüdü, komütatörü² çevirdi, fakat ışık yanmadı. Vafi Bey galiba gündüzleri cereyanı kesiyordu.

Odasına döndüğü zaman, aydınlık artmıştı. Burnunu tekrar cama dayadı. Kara bulut gitmiş. Fakat zamanı anlamak yine imkânsızdı. Köşede karyoladan sonra odanın bütün mobilya grubunu tek başına temsil eden eski koltuğa oturdu. Hasta çocuğun odasında bir süpürge sesi ve çanak çömlek tıkırtısı vardı. Sonra kapıları açılıp kapandı ve bu defa kadın, belki Ferit'i uyandırmamak için alçalan telaşlı bir sesle "Yok mu? diye sordu. Nereye gitti bu oğlan? Sokağa baktın mı? Nasıl da uyanmadım, üstümden atlarken? Sabah karanlığı... Bu saat..."

Yine çocuk, fakat ne sabah karanlığı? Erken mi bu kadar?

---

¹ **taraça:** Binanın etrafı ve üstü açık damı, teras.

² **komütatör:** Bir veya daha çok elektrik devresinin bağlantısını sırayla değiştirmeye yarayan aygıt; anahtar.

Ferit sol elinin bileğinde, rehinden alamadığı kol saatinin yerindeki ince kolları baş ve işaret parmaklarının arasında eziyor, büzüyor, çekiyor, bırakıyor, sonra yine tutup çekiyordu. Saatin kaç olduğunu bilmediği için, zaman da mekân kadar karanlıktı ve onda güne ait zahmetlerin planını yapmak cesaretini azaltıyordu.

Saati anlaması lazımdı. Dışarıya çıktı. Bitişik odanın kapısı yarı açıktı. Kız ortalık süpürüyordu. Ferit'i görünce kapının arkasına çekildi. İhtiyar onun karyolasına oturmuştu. Kadın, elinde bir sürahi, ayakta duruyor, Ferit'in yaklaşan gölgesine dikkatle bakıyordu. "Senin de mi saatin yok oğlum?" ve en küçük aksilikleri dramlaştıran sesiyle anlattı ki, bu evin dokuz odasında saat, Vafi Bey'in yelek cebinden başka hiçbir yerde ve hiç kimsede yoktur. Ona da bir saat sor, beş hikâye dinle. Ayak fotoğrafçısı Karnik'in saatini yankesici çarpmış; onun yanındaki odada yatan hazır yi-yici karı, gümüş saatini kızının sünnet olan oğluna hediye etmiş; Denizli'ye gidip gelen seyyar dişçi üç gün var, bir ay yok; Bandırma'dan tavuk getiren Fettah da görünmez, odası kapalıdır; şu üst yandaki odada oturan romatizmalı yerinden kımıldamaz ki saat kullansın; onun karşısındaki odada oturan, vekâlet emrine alınmış lise hocası, bir gün kendisine saati soran Tahir Bey'e (ihtiyara) gece ile gündülden başka zaman bilmediğini söylemiş. Tahir Bey'in saati çaycı Kasım'da rehin. Babuş burada olsa koşar, köprübaşındaki saate bakar gelirdi. Zehra'nın da bazen saatin kaç olduğu içine doğar, saniye şaşmaz. Fakat Babuş sabah karanlığı nereye gitmiş? Yine midesi bozulmasın?

Ferit de "Nereye gitmiş?" diye soracak oldu. Kadının patlamaya hazır komplekslerle dolu ruhu, bu iki kelimeyi, sorulmasını istediği başka bir sualin müteradifi¹ saymakta hiç tereddüt etmeden, boşalmaya başladı. Ferit'in aklından bile geçmeyen suallerin cevapları yağıyordu.

¹ **müteradif:** Birbirine tâbi olan, birbiri ardınca giden.

“Ah oğlum,” diye başladı kadın, “Ben nasıl ayaktayım hâlâ?” Nasıl ayaktadır, bu vücut nasıl dayanıyor, “bu yüz neden daha fazla çarpılmadı, “Neresinden başlayım, hangi birini anlatayım sana evlâdım?” Hangi birini anlatsın? Babuş sekiz yaşında; Zehra henüz dokuzuna basıyor; kendisi evleneli yirmi bir sene. Rahmetli insanların en iyilerinden biriydi, fakat bir huyu vardı ki dünyanın bütün kusurları bir araya gelse onun kadar ev bark yıkamazdı. Bir huy ki “Ah oğlum,” diyor kadın, “Evimizi on dokuz sene cehenneme çevirdikten sonra nihayet cayır cayır yaktı.” Dalgındı, dalgın rahmetli... Öylesi değil... Kadın başını iki yana sallıyor: “Nasıl anlatayım? Mesela şu pencere, şu da mandal değil mi? Bak...” Ferit kadının parmak ucundan yarısı mukavva kaplı pencereye doğru uzanan farazî¹ çizgiyi takip ediyor ve camı parçalayıp içeriye girecek felaketi bekliyor. Kadın öylesine dramatik. Fakat yüzünün felç geçiren tarafındaki göz, yabancı bir ruha aitmiş gibi tarafsızlığını muhafaza ediyor ve yanı başındaki gözün içinde kopan kıyametlerden habersiz ve dalgın duruyor. Rahmetlinin pencereyi açtıktan sonra mandalı sürmeyi unutması üzerine, arkasını döner dönmez kopan şangırtının hatırası, bu iki göze başka başka vuruyor. Felç geçiren yanağın üstündeki göz, geçmiş zamana dürbünün tersinden bakıyormuş gibi soğuk, öteki göz geçmişi hâl içinde seyrediyormuş ve içine sıçrayacak cam parçalarından korunmak istiyormuş gibi çırpınıyor; ve kadın kendisini bu tek gözün içine doldurarak bağırıyor: “Ne cam kaldı ne çerçeve... Gitti gider.” Sonra Ferit’e doğru sıçırıyor. “Ya o sigaralar?.. Sen hiç anahar deliğine kül silkelendiğini gördün mü oğlum?” Ferit kaşlarını kaldırıyor. Her yerde bir sigara izmariti. Bütün masaların, koltukların, rafların kenarı yanıklarla dolu. Sigara, sigara... Günde kaç paket? Beş, altı... İctikçe artı-

¹ farazî: Varsayıma dayanan.

yor dalgınlığı. Yanmış sigarayı unuttur bir yerde, yenisini yakar. Her yer, pencere kenarları, trabzanların topuzu, her yer izmarit dolu. Tüter. Bazen kendi kendine söner, bazen yere düşer. Her yer yanık. Çıldırarak kadın. Yalvarır: “Allah aşkına Yusuf, Allah aşkına, tahtaların üzerine sigara bırakma, yanacağız, kül olacağız.” Bazen elinde tabla, onun peşinde dolaşır. Her gün köşe bucağı araştırmalı. Zehra bilir işte, dili yok ki söylesin, onu bu hâle sokan da rahmetlinin dalgınlığı. Ferit gözlerinin ucuyla kızı yokluyor. Zehra'nın gözleri, dün gecekinin aksine, ortalarda yok. Hatta kendisi bile, varlığı üzerinde yabancı bir dikkatin koyulaşmasına fırsat vermek istemiyormuş gibi gözden kayboluyor veya arkası dönük çalışıyor. Kadın bu dalgınlığın, kendi acı sesiyle zıtlaştıkça daha gülünç olan çeşitlerini sayıyor: Karı koca yolda yürürlerken, rahmetli önde giden başka bir kadının yanına takılır ve karısının elindeki şemsiyenin ucu yahut da yabancı kadının bir haykırışı veya kahkahası meseleyi halledinceye kadar, ona neler anlatmaz. Tramvayda bilet aldığını unuttur ve biletçinin ikinci görünüşünde tekrar bilet alır. Yanlış vapura bindiği pek çoktur; doğru vapura bindiği zaman da yanlış iskelede indiği yok değildir. Sigarasını yaktıktan sonra kibritin çöpünü değil, kutusunu yere attığı da vardır. Sabahleyin evden çıkarken karısı ne ısmarlarsa, rahmetli akşama gelirken onu unuttur; daha fenası, kadın veya çocuk için mesela terlik aldığını unuttur, ertesi akşam yine alır. Dükkânda cüzdanını çıkarır, tezgâhın üstünde unuttur. “Gitti gider”. Pijamasının ceketini ters giyer. Sık sık evde bir şey unutup yarı yoldan geri döndüğü de pek çoktur. İki de bir çocuklarının adını şaşırıp, Zehra yerine Baha dediği de pek çoktur. Yemekte ağzına çatal yerine bıçağı soktuğu da olmuştur. Şapka kanununun ilk çıktığı tarihte fes zamanından kalma alışkanlıkla nereye gitse oradan başı açık sokağa uğrayıp yarı yoldan geri dön-

düğü de az değildir. Ferit artık dinlemiyor ve düşünmüyor. On dokuz yıl süren bir evlilik hayatının aynı seriye mensup hadiseleri böyle birkaç dakika içine sıkıştırıldığı vakit, yılların içinde inhilâl¹ uğramaktan kurtulan tesirleri son derece kesafet² kazandığı ve hayat içinde onları tadil eden zıt ruh halleri de hikâyede gizli kaldığı için, bu üst üste sıralanışlardan gelen intibanın şiddeti aslına uygun olamazdı. Ferit buna meşhur adamların biyografilerini okurken dikkat etmişti. Mesela: Romain Roland, Michel Ange'in ve Beethoven'ın ızdıraplarını, bu ruh hâlleri arasında hiçbir sevinç ânı yokmuş gibi öyle menfî bir hadiseler serisi hâline getirmişti ki, bu adamların bütün ömürlerinde bir defa bile uzun bir kahkaha attıklarına inanmak zorlaşır. Aralarında birer santimetre beyaz boşluklar bulunan siyah noktalar birbirine degecek kadar yaklaştırıldığı zaman peyda olan çizgi vehmi gibi, bütün bir hayatı dolduran ızdıraplar arasındaki saadet anları da hazmedilerek aklın tecrit ettiği bir kader çizgisi üzerinde sıralandığı zaman, her gün bin kere değişen bir humeur³ grafiği, mesela havyarın acılığını lezzetinden alan, havyarı yalnız acılık vasfına bağlayan bir zihnin ameliyesinde olduğu gibi sahte bir tecride yerini bırakıyor ve nisbînin yerini mutlak alıyordu. Şimdi de bu çeşit bir tecrit ameliyesi önünde bir vehmin esiri olmak istemeyen Ferit, kadında duyduklarını, içinden yılların geniş zamanında eriterek gerçek nispetlerine yaklaştırmaya çalışıyordu. “Fakat bunlar da bir şey değil evladım,” diyordu kadın. Babuşu muhallebicide unuttu rahmetli. Ve çocuk iki gün kayboldu. “Aman oğlum, bak nedir.” Babuş üç yaşında, babası alır onu, Bakırköyü'ne götürür; orada Tahir Bey'in eniştesi vardır. Baba oğul bir muhallebiciye girerler.

¹ inhilâl: Dağılma, bozulma, parçalanma, çözülme.

² kesafet: Yoğunluk.

³ humeur: Mizaç.

Yine sigara, o zıkkım. Rahmetli sigara almaya gider, bakar ki istasyonda tren hazır. Unutur yavrucağı, atlar trene, gece vakti eve gelir. Ta Zeyrek'lerden Yenikapı'lara koşarlar. Son tren gitmiş. Başka vasıta yok. Karakollara telefon. Muhallebici kapamış. Evini bilmezler.

Ferit “son tren” sözünün kendisinde hemen zamanı anlamak ihtiyacını uyandırması üzerine, karşiki pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneşin renginden saatin kaç olduğunu tahmine uğraşırken birdenbire karşısına geçen Zehra, beş parmağını birden açtı, havaya kaldırdıktan sonra baş parmağını kapadı. O elini indirip ötekini kaldırdı ve yine beş parmağını iyice açarak avucunu üç defa salladı. Şimdi ona dün geceki gözleriyle bakıyordu. Sonra birdenbire sıçradı ve odadan çıktı. Annesi hikâyeyi keserek “saat dokuzu çeyrek geçiyor” dedikten sonra anlatmaya devam etti. Ferit yine dinlemiyordu. Hemen buradan çıkmazsa Küllük'te Saim'i bulamayacaktı. Sordu: “Saatin dokuzu çeyrek geçtiği doğru mu? Zehra nereden öğrendi?” Kadın, boşalma humması içinde “Anlatacağım, bazen bilir o, sabret biraz,” dedikten sonra mâhut¹ seriye devam etti. Zehra'nın doğacağı gün ve saat gelip çatmış. Rahmetlinin evvela koşup ebeye haber vermesi, sonra da sarrafa gidip para alması lazım. Sen ebenin evinin önünden geçerken haber vermeyi unut, doğru sarrafa git. Vasil orada yok, otur bekle. Kadın evde, iki komşu kız arasında sancıdan neler çeker. Ebe ortada yok. Zehra dünyaya yaklaşıyor. Komşu kızlar, ikisi de böyle şeylerde cahil. Biri annesini çağırmak için gitmiş, öteki utancından odanın köşesine büzülmüş ve Zehra kendi kendine dünyaya gelmiş. Aaaooovv gibi bir ses çıkarıyor kadın ve “O gün çektiğim sözle anlatılmaz oğlum,” diyor. Ebe neden sonra gelir. “Kederden al bastı oğlum,” diyor; fakat Ferit kederinden bir loğusanın

¹ mâhut: Bilinen, belli olan.

albastı olamayacağını söyleyemedi. Başını önüne eğerken, gözünün ucuna ihtiyar yapıştı. Kızın karyolasında o, dün gece merdivendeki halini andıran bir öne doğru bükülüşe, arkası dönük ve hareketsiz oturuyor. Başında, içinden verdiği hükümlerin tasdikine de, en az yetmiş yıllık bir tecrübe beden süzülen ve ihtiyarlara mahsus kelimesiz ve buğulu bir felsefi sezışe de işaret sayılabilecek hafif bir sallantı vardı. Rahmetlinin nesiydi Tahir Bey? Babası mı, kardeşı mi? Nesi olursa olsun, Ferit'in artık yola çıkması lazımdı. Fakat kadının sesinde, yapışkan maddesini cerahatli bir ruhtan alan ızdırap öksesi onu yakalamıştı. Aradığı dikkat Ferit'in gözlerinde kayboldukça vücudunu öne doğru fırlatarak bir "Oğlum, aman" deyişiydi ki, derhal istediği alakayı bulduruyordu. "Oğlum, aman, aman, hele Zehra'nın tifodan yattığı gece..." İhtiyarın başındaki sallantı ve kadının sesindeki iltihap artıyordu. "Hele Zehra'nın tifodan yattığı gece..." Kızın vücudunda zangır zangır bir titreme, boğulur gibi bir hâl, kadında telaş; "Koş Yusuf doktora... Aman Yusuf, Allah aşkına dalgınlığı bırak, bir yere uğrama, dosdoğru git doktora, anlat, ya gelsin yahut ne yapılacaktır söylesin."

Rahmetli evden çıkınca Zehra'nın titremesi ve boğulur gibi olması geçmiş, geçmiş ama, aaoovv -Kadın iki avucunu iki şakağına bastırıp kafasını iki yana sallıyor.- ve "Ne fayda!" diyor, "Gider doktora anlatır, bir reçete alır. Nöbetçi eczaneye koşar, bütün bunların hepsi iyi değil mi? Gel gelelim, cebinden yeni aldığı reçete yerine doktorun benim için verdiği eski reçeteyi çıkarıp eczacıya tutuşturur, ilacı yaptırır, getirir, kıza veririz, kusmaya ve çırpınmaya başlar. Ölüyor Zehra, ölüyor! Hırkımdan nasıl duvardaki resim çerçevesini koparıp rahmetlinin başına atmışım; sonra nasıl sokağına fırlamışım, doktora koşmuşum, eczaneye koşmuşum... Aman oğlum... Kız gidiyordu. Allah

kurtardı. Zehirlenmiş, kusar, kusar. Ben düşüp bayılıyorum.” Ferit artık dinlemiyor. Gitmesi lazım. Saim ona para bulacaktı. Geriye doğru bir adım attı. “Oğlum, aman bunu dinle de öyle git, bak, Allah aşkına, duydun mu sen böylesini hiç? Bak!” ve pençesini Ferit’in yakasına doğru uzattı. Yakalayacak ve bırakmayacak. Bu sefer yüzünün felçli tarafındaki göz de yüzün dram sahnesinde rol almaya ve parlamaya başlamıştı. İhtiyar biraz daha öne doğru eğildi ve başını sallamaz oldu. Tavanın yıkılmasını bekler gibi bir hâli vardı. Kadın iki elini birden Ferit’e uzattı: “Zehra’nın tifosundan üç sene sonra. Uğursuz mayıs. İki sene evvel tamam. Babuş altısına basmış. Gece biz yatmışız, Yusuf aşağıda bilanço çıkarıyor. Hesap, hesap... Muhasiplikte bir taneydi. Belki dalgınlığı da ondan... Galiba soylarında var... Bunlar Kazan’dan Kırım’a, oradan da Tuna’ya muhacir gitmişler. Çocukluğunda Yusuf bir de beyin humması geçirmiş... Ondandır diyordu hekimler... Velâkin hesap dediniz mi, bitirmiş. Hiç rakam şaşmaz. Hem de bir tuhaf marifeti daha vardır. Avucunuza kaç nohut alırsanız alınız, kapatınız avucunuzu: O da gözlerini kapatır, söyler: Dokuz. Açın avucunuzu dokuzdur. Yedi, yedi. Beş, beş. Hiç şaşmaz. Kızına da geçmiş bu keramet. O da saati bilir. Daha neler bilir. Aman oğlum, Allah kimsenin başına vermesin, bak ellerime nasıl titriyor, hatırladıkça fena oluyorum. O gün benim karnım bozulmuştu. Akşama hafif yedim, erken yattım, çocuklarla beraber. Yatak odam en üst katta. Hep bir odada yatarız. Merdivende Yusuf’un ayak sesi: İşini bitirmiş. Ben uyumam o gelinceye kadar. O yatar ben kalkarım. Dolaşırım. Bakarım bir yere sönmemiş sigara bırakmış mı diye. Mutfığa inerim, mangalda ateş varsa yoklarım. Pencerelere bakarım, açık kalmasın diye. Fakat o gece...” Kadın öyle derin bir içini çekti ki, başını hiç kıınılatmayan Tahir Bey ona dönüp ürkek bir yan gözle baktı.

“Fakat o gece...” Zehra da sofadan geldi, odanın ortasına doğru yürüdü, annesine ve Ferit’e bir bakıp kaçtı.

Fakat o gece... Yusuf oda kapısından içeri adımını atar atmaz, saatlerden beri mışıl mışıl uyuyan Zehra, birdenbire, haykıra haykıra uyanır. Ama ne haykırış, sanki bir yerine bıçak saplamışlar. Oda karanlık. Anası fırlar, düğmeyi çevirir. Cereyan yok. Zehra haykırıyor. Kadın deli gibi orta kata iner, camlı dolaptan şamdanı bulur, mumu yakar, gelir: Zehra yatağın ortasında oturmuş yüzü bembeyaz, dudakları ve alt çenesi titrer, gözleri büyümüş, dehşet içinde, babasına bakıyor. Yusuf Bey, şaşkın. Anası donmuş. “Ne var kızım, ne oldun?” cevap yok. Ne var, ne var, ne var? Cevap yok. Zehra gözlerini babasına saplamış içini çekiyor, nefesini göğsünde hapsediyor, sonra birdenbire bırakıyor ve soluyor. Ne var Allah’ım? Yusuf, Yusuf ne oldu bu kıza? Babuş da uyanmış ve yatağın içinde oturmuş. Korkudan onun da yüzü kâğıt gibi. “Ne var, Zehra söylesene?” Cevap yok. Sonra kız iki avucunu gözlerine kapıyor ve ağlıyor. Derken kadının karnına bir sancı yapıyor. Aman Allah... O da Zehra gibi haykıracak. Kendini yatağa atıyor... “Aman Yusuf koş, mangalda tuğlayı ısıt, getir, koş, ölüyorum.” Yusuf şamdanı alıp çıkar, tuğlayı ısıtıp gelir, aksi gibi o akşam Tahir Bey de yok, Bakırköyü’nde, eniştesinde. Tuğla iyi gelir, sancı biraz hafifler. Zehra ve Babuş da yatarlar. Yusuf da girer yatağa. Kim bilir ne kadar uyurlar. Kadın Ferit’e yaklaştı ve elini değdirdi. “Bak buz gibi oğlum, hatırladıkça ellerim buz kesilir, nasıl uyandım birdenbire.” Odanın içinde bir yanık kokusu. Hemen anlar kadın. “Yusuf kalk, kalk! Yanıyoruz!” Fırlar kadın. Şamdan nerede? Şamdan. Mumu yakar. Oda kapısını açmasıyla kapaması bir olur: Dışarıdan içeriye öyle bir duman saldırır ki, gözlerinin içi yanan kadın “Ayy...” diye bağırrır ve aksırmaya başlar. “Yanıyoruz. Alt kat da tutuştu... Kalkın

çocuklar...” Fakat nereye kaçacaklar? Üçüncü kat. Yusuf, Yusuf!.. Adam şaşkın. Sanki direk. Odanın ortasına saplanmış duruyor. “Zehra, baba, çocuklar!..” Kadın bir daha, kapıya koşuyor, fakat yine açmasıyla kapaması bir oluyor. Bu sefer merdivende alev de görüyor ve pencereye koşup avazı çıktığı kadar bağıyor. Komşular uyanıyorlar. Sokakta bir gürültü kopuyor. Her pencereden bir çığlık, aşağıda koşuşmalar. “Cayır cayır yanacağız, imdat!” diye bağıyor kadın. Yalnız karşiki evde, üst kat penceresinden ona seslenen koltukçu İbrahim Efendi, “Eda Hanım!” diyor, “Sık dişini, şimdi itfaiye gelecek. Çarşaf tutarlar, atlarsınız. Korkma. Gelecek itfaiye.” Kadın çılgına dönüyor. Babuş ağlar, bağırır. Yusuf’la Zehra’da ses yok. İkisi de put. Eda Hanım bir kapıya, bir pencereye koşar. Sonra kocasının üstüne yürür: “Yusuf, sersem, sersem, yaktın bizi, kim bilir şamdanı nasıl tuttun, perde mi tuttu, ne oldu, yanıyoruz, hep birden yanacağız şimdi cayır cayır.” Yusuf, kalbi de var onun, elini göğsüne götürüyor. Nefes alamıyormuş gibi bir hâli var. Sokakta gürültü, telaş, kıyamet. Odanın içini müthiş bir sıcaklık kaplıyor. Duman doluyor içeriye. Şimdi tutuşacaklar. Artık gözlerini açamaz oluyorlar. Babuş’un da sesi kesiliyor. Boğuldu mu oğlan. “Evladım, evladım...” Eda Hanım, gözlerinin içi yanarak, elinde şamdan, çocuğuna doğru koşarken mum sönüyor. Zifiri karanlık. Alt kattan ve merdivenlerden çatırtılar geliyor. Tutuşan tahtaların çatırtısı. Eda Hanım bayılmak üzere iken itfaiyenin çanlarını duyuyor ve pencereye koşuyor. “Çabuk, a dostlar, çabuk, yanıyoruz, kül olacağız şimdi.” Aşağıdan ona bağıyorlar. Fakat ne söylediklerini anlamıyor. Eğilip bakıyor. Orta katın pencerelerinden alevler fişkırmaktadır. Yine haykırıyor, haykırıyor... Koltukçu İbrahim Efendi’nin penceresinden bir ses ona “Korkma, çarşaf geriyoruz. Evvela çocuklar, sonra siz,” diyor. “Kimdir o?” “Kimsin sen?” “Biz itfaiye,

korkma hanım, evvela çocuklar atlasın. Haydi, çabuk.” Eda Hanım yanı başına kadar gelen Babuş’u kapıyor, pencereden aşağı fırlatıyor. Yine aynı ses. “Tamam... Kurtuldu o, şimdi öteki.” Arkasından Zehra atlıyor. Sonra Eda Hanım. Fakat çarşafın üstüne düşer düşmez bayılıyor. Üç ev aşığıda, maliye müfettişi Niyazi Bey’in evinin yanındaki arsada kendine geldiği zaman, yanında Babuş ve Zehra; fakat Yusuf yok. Baha ağlıyor: “Baba, baba... Babam nerede? Baba...” Zehra susuyor. Nerede Yusuf? Kadın eve bakmak istiyor, bırakmıyorlar. “Aman oğlum, yandı cayır cayır o gece Yusuf... Yandı, yandı... Yandı oğlum. Atmadı kendini aşağıya... Kalbi mi durdu? Takati mi kesildi? Yaşamak istemedi mi? Ben mi incittim onu?” Ve Eda Hanım hıçkırıyor. Ferit’in gitmesi lazım artık. Saim daha fazla beklemez. Fakat kadın, o gece Zehra’nın nasıl dilinin tutulduğunu, sesinin nasıl kaybolduğunu ve bir daha nasıl açılmadığını anlatıyor; nasıl üzerlerinde işte şu entari; Zehra’nın üstündeki o nefli örme ceket, öylece, evsiz, barksız, eşyasız, çamaşırsız, parasız, Yusuf’suz kaldıklarını anlatıyor. Aaaaoooouuuu, bayılacak şimdi kadın yine.

Karyolanın kenarına oturmuş, hıçkırıyor, “Ve,” diyor, “şu sekiz yaşındaki çocuğun eline kaldık. Erkeğimiz o. Gazete satıyor ve bizi geçindiriyor. Tahir Bey’in tekaüt maaşı ayda on sekiz lira, otuz yedi kuruş.” İhtiyar yine başını sallıyor, sallıyor ve avucunu sağ kalçasının üstünden geçirerek öne doğru eğiliyor. “Teneke kutusunu açsın da göstersiz. Bir haftadır kupkuru kesildi kurabiyeler. İki tane bile satamıyor günde. Kedi köpek bile yemez o çıra parçalarını,” diyor kadın ve tek gözünden çıkan görünmez bir yumrukla ihtiyarı dürtüyor: “Haydi, köprü üstünde biraz dur, hava güzel, üç kurabiye satsan öğleyin kursağımıza bir şeyler indiririz. Babuş dün eli boş geldi, haydi, haydisene...”

Bir kelime konuşmadan, caddeye kadar beraber yürüdüler. Sokağın köşesinde, ihtiyar, elindeki kutuyu yere bırakarak ayrılmak sabırsızlığı gösteren Ferit'e küçük yüzünü kaldırdı:

- Kaderim var içinde de ağır geliyor. Yaş yetmiş üç.

Fakat gülümsüyordu. Büyük zelzeleden iki sene sonra, Nazif Paşa merhumun nazırlığı¹ zamanında, 1312, evet 1312, maliyenin Düyun-ı Umumiye² muhasebesindedir. Dört kalem: Müstakrezat-ı muvakkate ve havalât³, Defter-i kebir⁴, Varidat-ı muhassasa⁵ ve Düyun-ı muntazama⁶, Süfera⁷ ve Hesab-ı câri⁸.

- Birader merhum, defter-i kebirde, ben varidat-ı muhassasada idim. Fakat onda hesab-ı zihni⁹ fevkalade idi, bir hassa-i mahsusa¹⁰, bir mevhibe-i ilâhiye¹¹ idi. Meşrutiyetten sonra Rifat Bey, yok estağfurullah, Faik Nüzhet Bey onu birkaç defa taltif etti. 2000 kuruş maaşla düyun-ı muntazamaya mümeyyiz tayin olundu. O tarihte Mısır vergisine temin edilen dört nevi istikraz:¹² 71, 73, 75, 77 karşılığı 750 bin lira. Kıbrıs fazla-i varidatından¹³ da

¹ nazırlık: Bakanlık.

² düyun-ı umumîye: Osmanlı İmparatorluğunun dış borçları ve bunların tasfiyesi için kurulan idare.

³ Müstakrezat-ı muvakkate ve havalât: Geçici olarak yapılan istikrazlar/borçlanmalar ve havaleler.

⁴ defter-i kebir: Bir tüccarın veya bir müessesenin aylık ve bilanço hesaplarını veren ana defteri.

⁵ varidat-ı muhassasa: Tahsis edilmiş gelir.

⁶ düyun-ı muntazama: Düzenlenmiş borçlar.

⁷ süfera: Elçiler.

⁸ hesab-ı câri: İki kişi arasındaki alacak ve borç hesaplarının ayrıntılı biçimde yazılması.

⁹ hesab-ı zihni: Akıldan yapılan hesap.

¹⁰ hassa-i mahsusa: Özel yeti.

¹¹ mevhibe-i ilâhiye: Allah vergisi.

¹² istikraz: Borç para alma, borçlanma.

¹³ fazla-i varidat: Gelir fazlası.

munzam 250 bin lira. Hatta bunlardan bir tanesinin amortisman¹ ve faizini tesviye² mümkün olamadı da İngiltere hükûmeti bu parayı hapsedti, vermedi bize. Yüzde bir buçuktan kendi bankasında faiz işlettirdi. Mâni olmayayım. Maruzatım³ başka idi. Uzattım. Yani arzetmek isterim ki Adalet Hanım'ın -onun asıl adı Adalet'tir, beynelavam⁴ Edalet derler, Edalet'ten de Eda kaldı- Eda Hanım'ın söyledikleri tamamıyla hilaf-ı hakikattir. Biraderi bendeniz âşık-ı nizam ve intizam⁵ idi. Asıl bu kadın, nasıl arzedeyim, dalgın, pasaklı, sinirli, kavgacı; birader merhum da bendeniz gibi sessizdi efendim, bu kadın onun başına terlik, sürahi kapağı, çerçeve, eline ne geçerse atardı.

- Bütün o dalgınlık hikâyeleri yalan mı?

- Yalan veya mübalağadır, insan beşer, bazen şaşar; on dokuz küsur sene içinde bir iki zühulden⁶ fazla değil.

Bunlar da hasbelmeslek⁷ ve daha ziyade Adalet Hanım'ın huysuzluğu ve şirretliği yüzünden birader merhuma nadiren⁸ âriz olan...

İhtiyar durdu. Göğsü sıkışmıştı. Devam edemeyecekti. Kaldırımın kenarına oturdu ve kutuyu iki dizinin arasına koydu, kapağını açtı, şapkasının geniş kenarının gölgesi içinde silinen gözlerini ona kaldırdı: "Mâni olmayayım."

Ferit birkaç adımdan fazla yürüyemedi, durdu. Uzaktan ona baktı. İhtiyar, önünden geçen bir yaşlı kadına

¹ **amortisman:** Bir borcun azar azar ödenmesi, bir kuruluşa yatırılan paranın belli bir süre içinde kazançtan ayrılan paylarla geri alınması.

² **tesviye:** Bir şeyi bir yer ile aynı düzeye getirme.

³ **maruzat:** Mevki bakımından yüksek olan birine sunulan, bildirilen dilek ve istekler.

⁴ **beynelavam:** Halk arasında.

⁵ **intizam:** Düzgün, düzenli ve tertipli olma durumu.

⁶ **zühul:** Dalgınlık yüzünden işi geciktirme.

⁷ **hasbelmeslek:** Meslek icabı.

⁸ **nâdiren:** Seyrek olarak, arada sırada.